

ARTTURI H. VIRKKUSEN MUISTO

Kirjoittanut ARVI KORHONEN

Turun Historiallisen Yhdistyksen syntyyn ja alkutai-paleeseen liittyy erottamattomasti Artturi H. Virkkusen nimi. Onnellisempien tähtien alla turkulainen historiatie-teellinen yhdistys tuskin olisi voinut toimintaansa aloittaa. Samaa voidaan sanoa hänen toiminnastaan Turun Yliopiston ensimmäisenä rehtorina, niin lyhyeksi kuin kohtalo olikin määrännyt hänen rehtorikautensa jäämään.

Sukuperinteiltään ja kulttuuripoliittiselta asenteeltaan hän kuului "vanhoihin suomenmielisiin" ja sellaisena hän oli kuin varta vasten luotu ensimmäisen suomalaisen yliopiston keulakuvaksi. Hänellä oli takanaan painava tie-teellinen tuotanto, johon sisältyi hänen oman kotimaakun-tansa Pohjanmaan ja sen miesten historian ohella itäme-rensuomalaisten heimojen varhaishistoriaa, mikä aiheen-valinta samoin kuin osanotto Muinaismuistoyhdistyksen järjestämään Jenisei-retkikuntaan tietysti on versonut tuona aikana suomalaista tutkimusta elävöittäneestä kan-sallisromanttisesta katsomustavasta. Hänen tieteelliset ansionsa riittivät jo suhteellisen varhain nimitykseen Suomen, Venäjän ja Pohjoismaiden historian dosentiksi, mutta mitään toimeentuloa ei Helsingin yliopisto kyennyt dosen-tilleen järjestämään. Siitä johtui hänen pitkä ja monipuoli-nen palveluksensa oppikoulujen ja kouluhallinnon palve-luksessa. Poliittiseenkin elämään hän joutui vedetyksi mu-kaan, ensin ylioppilasjärjestöjen luottamusmiehenä, sitten

eduskunnan pitkäaikaisena jäsenenä ja lopuksi sanomalehtimiehenä. Historiantutkimus jäi tällöin ennen aloitet-
tujen töiden kehittelyksi, jolloin tuntuma tieteeseen sen-
tään säilyi. Turun-kautenaan hän kerran leikkillisesti muis-
teli, että eipä hänen ole tarvinnut töitä hakea, vaan niitä
on tyrkytetty. Se on hyvin ymmärrettävää: koko hänen
olemuksensa oli omiaan herättämään luottamusta. Häneen
voisi melkein sanasta sanaan sovittaa sen luonnekuvan,
jonka eräs kriitikko analysoidessaan "Kolmen musketti-
soturin" sankareita on piirtänyt kreivi Athoksesta: Hän
ei koskaan vallannut ensimmäistä penkkiä, mutta kun hän
valitsi sijansa ja istui siinä hiljaisena, hänen paikastaan
tuli heti arvokkain; hän oli kunnianhimon, huomionosoit-
tusten ja ylistyksen yläpuolella; kun jonkun toisen on
aina oltava juuri suorittamassa jotakin urotyötä, jotta voi-
simme uskoa miehen suuruuteen, hänen ei tarvinnut olla
muuta kuin oma itsensä.

Turun Suomalaisen Yliopiston ensimmäistä professori-
kuntaa muodostettaessa sitä suunnitteleva Tieteellinen
Valtuuskunta tietävästi tahtoi Suomen historian profes-
soriksi tiedemiehen, joka henkisen rakenteensa ja hallin-
nollisen kokemuksensa perusteella olisi sopiva myös ensim-
mäiseksi rehtoriksi. Kun silloin vedottiin Virkkuseen kan-
sallisuusaatteen nimissä, tämä ei heikentyneestä terveydes-
tään huolimatta katsonut voivansa kieltäytyä, vaikka hyvin
oivalsi vaikeudet, joita uuden tieteellisen opinahjon käyn-
nistäminen toisi mukanaan.

Sen kokemuksen perusteella, jonka Virkkunen oli saa-
nut Helsingin monien tieteellisten seurojen tutkijajäse-
nenä, hän alusta alkaen katsoi elävän yliopiston ympärillä
ehdottomasti pitävän olla vapaita tieteellisiä seuroja sy-
ventämässä ja laajentamassa sen toimintaa. Tämän päät-
telyn sen pitkän keskustelun perusteella, joka minulla oli
v:n 1922 lopulla hänen kanssaan ehdotuksesta, että ryh-
tyisin hänen avustajakseen kaikissa historianopetusta kos-

kevissa tehtävissä. Kun asian käytännöllisestä puolesta oli sovittu, juteltiin yhtä ja toista uuden yliopiston yleisestä merkityksestä, jolloin hän luontevalla vaatimattomuudellaan laskeutui tulevan avustajansa tasolle ja sanoi, että kun tulet Turkuun, ”me” perustamme sitten historiallisen yhdistyksen. Tämä keskustelu ei tietenkään sulje pois sitä mahdollisuutta, että Virkkunen olisi jo tätä ennen Turusakin keskustellut asiasta esim. silloisen yliopistonsihteerin Kaarlo Jäntereen kanssa.

Turun Historiallisen Yhdistyksen perustamista pidettiin joka tapauksessa niin itsestään selvänä tehtävänä, että kun Virkkusen avustaja seuraavan vuoden syyskuun lopulla saapui Turkuun, yhdistyksen perustava kokous pidettiin 17. 10. 1923. Odotuksenmukaisesti siihen kohta liittyi kaupungissa olevista historianmiehistä uskollinen kantajoukko, joka takasi toiminnan jatkuvuuden ja kokousten ohjelmien tieteellisen pätevyyden. Yksi ja toinen yhdistyksen jäsenistä ehkä on siitä saanut virikettä yksinäisyydessä laimentuneelle historianharrastukselleen. Virkkunen itse viihtyi erittäin hyvin näin syntyneessä piirissä. Perustavassa kokouksessa hän aloitti yhdistyksen esitelmän sarjan ja halusi olla mukana kokousten jälkeen jatkuneissa keskusteluissa. Tietysti hänet valittiin yhdistyksen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi.

Pian perustamisensa jälkeen yhdistys osoitti elinkelpoisuutensa ensimmäisellä tieteellisellä julkaisullaan. Vasta marraskuussa 1923 heräsi yhdistyksen piirissä ajatus toimittaa puheenjohtajan 60-vuotispäiväksi juhlaulkaisu. Kun seuraavan tammikuun 19. päivään mennessä oli käytettävissä vain pari kuukautta, silloin kun tällaiseen tehtävään tavallisesti varataan aikaa sama määrä vuosia, yritys olisi ollut kevytmielisyyttä, ellei olisi voitu luottaa siihen, että kirjoittajiksi pyydetyistä henkilöistä riittävän suuri joukko tahtoi olla mukana osoittamassa tällä tavoin arvonantoaan pidetylle tutkijalle ja yliopiston rehtorille.

Nyt vuosien päästä voitaneen todeta, että tuo juhla-kirja, jota ei uskallettu merkitä jatkuvan sarjan ensimmäiseksi osaksi, on kuitenkin päässyt siihen asemaan eikä sen toivottavasti tarvitse sisältönsä puolesta kainostella näin hienoon seuraan joutumistaan.

Turun Historiallisella Yhdistyksellä on mieluisa velvollisuus osoittaa kunnioitustaan ja kiitollisuuttaan perustajansa 100-vuotissyntymäpäivänä tavalla, jota tieteen maailmassa pidetään arvokkaimpana: muistojulkaisulla. Silloin tulee toteutetuksi jälkisäädös, jonka tällaisen julkaisun kustantamista varten on tehnyt professori Kaarlo Jäntere. Hänenkin nimensä liittyy läheisesti sekä Turun Yliopiston että Turun Historiallisen Yhdistyksen historiaan. Hän on ollut yliopiston ensimmäinen sihteeri, tässä tapauksessa ehkä olisi paikallaan epäakateeminen nimitys "toimitusjohtaja", joka myöhemmin pitkäaikaisena yliopistonopettajana on oppilailleen avannut laajoja aatehistoriallisia näköaloja ja esittänyt ajatuksensa muistiin jäävällä lennokkuudella. Turun Historiallista Yhdistystä hän on ollut mukana perustamassa ja myöhemmin sihteerinä ja puheenjohtajana sen toiminnalle suuntaa antamassa. Hänen monta vuotta sitten tekemänsä aloite tämän teoksen julkaisemiseksi on sekä liikuttavaa että komeaa — juuri niin kuin häneltä on saattanut odottaa.